

In de Nederlandse samenleving liggen juist in de wijken en buurten nog volop kansen om talenten van burgers beter te benutten en om maatschappelijke problemen effectiever aan te pakken.

Het sociaal werk speelt hier in de wijken en buurten een verbindende en preventieve rol. Creëer de randvoorwaarden voor deze preventie en vernieuwing zodat – waar mogelijk – nieuwe zorgkosten en uitgaven op andere terreinen kunnen worden beperkt door een preventieve aanpak. Het CPB voorspelt dat na 2017 de zorguitgaven weer stijgen met 3,4 procent per jaar.

1. Burgers willen actief deelnemen aan de samenleving, maar schulden belemmeren dit.

Het huidige stelsel van wet- en regelgeving voor schuldhulpverlening belemmert burgers om uit de schulden te komen en veroorzaakt zelfs nieuwe schulden. Burgers willen actief deelnemen aan de samenleving. Schulden belemmeren dit. 1 op de 5 huishoudens heeft te maken met risicovolle schulden, problematische schulden of zit in een schuldhulpverleningstraject. De helft van deze groep heeft problematische schulden (10 % van de Nederlandse huishoudens). Veel kan voorkomen worden door structurele laagdrempelige ondersteuning.

Naast investeringen in gedragsverandering, vroegsignalering en hulpverlening door sociaal werkers zijn op meerdere terreinen verbeteringen nodig:

Preventie en vroegsignalering

- **Financiële educatie in het onderwijscurriculum, zodat de financiële weerbaarheid onder jongeren wordt vergroot.**

De overheid als schuldeiser

- **Opheffen preferenties en andere bijzondere incassobevoegdheden van overheden en andere publieke instellingen.**
- **Correct toepassen en vereenvoudigen van de beslagvrije voet.**
- **Afschaffen bronheffing en de mogelijkheid bieden voor een aanvullende ziektekostenverzekering tijdens minnelijk traject schuldhulpverlening.**
- **Wegnemen wettelijke belemmeringen voor saneren van vorderingen, bijv. CJIB-boetes en fraudevorderingen bij uitkeringen.**

De overheid als systeemverantwoordelijke

- **Wettelijk breed moratorium invoeren.**
- **Brede toegang organiseren tot het beslagregister voor de reguliere incasso en de schuldhulpverleners op grond van de Wet gemeentelijke schuldhulpverlening (Wgs).**
- **Eén moment van betaling regelen voor diverse uitkeringen, teruggaaf inkomstenbelasting, toeslagen en vakantiegelden.**
- **Vereenvoudig het systeem van inkomensvoorzieningen en toeslagen zodat kwetsbare groepen hun weg kunnen vinden en zorg voor een bestaansminimum.**

Budget armoede- en schuldenbeleid

- **Een budget voor beschermingsbewind vanuit het Rijk en de wettelijke mogelijkheid voor gemeenten om een rechter te adviseren bij een aanvraag voor beschermingsbewind.**

- **Een toereikend budget voor het armoede en schuldenbeleid voor gemeenten. De bijzondere bijstand wordt steeds vaker beschouwd als een 'logische' demping voor (onvoorziene) inkomenseffecten voor inwoners (kostendelersnorm, kindregelingen, beschermingsbewind, inrichtingskosten, rechtsbijstand). Gemeenten worden geacht bezuinigingen en maatschappelijke ontwikkelingen in het brede sociale domein steeds vaker op te vangen met de bijzondere bijstand. Uit de factsheet van Divosa blijkt dat gemeenten veel meer uitgeven aan bijzondere bijstand dan zij aan budget ontvangen.**

2. Bewoners willen wijken waarin extremisme, jihadisme tijdig wordt gesignaleerd en aangepakt.

Voor veel burgers in kwetsbare wijken komen radicalisering en extremisme dichtbij. We worden geconfronteerd met een nieuwe, mondiale beweging die een directe weerslag heeft op de wijken: het jihadisme. Een ingewikkeld probleem. Het vraagt om nauwe samenwerking tussen professionals uit het sociaal- en veiligheidsdomein.

Sociaalwerkorganisaties en gemeenten laten jongerenwerkers trainen in het herkennen en aanpakken van radicalisering en zijn betrokken bij het ontwikkelen en uitvoeren van preventieve aanpakken. De door hen gesignaleerde ontwikkelingen kunnen politie en justitie op het goede spoor zetten. Werken in haarvaten van wijken betekent voor sociaalwerkers, wijkteams en jongerenwerkers vertrouwen en relaties opbouwen. Dat vergt tijd en expertise. Het is zaak om te investeren in capaciteit en professionalisering om de 'ogen en oren' van de wijk beter te benutten.

Jihadisme en extremisme vragen investering in preventieve aanpakken en voldoende capaciteit. Het driehoeksoverleg zou standaard een vierhoeksoverleg moeten zijn, waar het sociaal domein ook aan tafel zit.

3. Ouders willen goede voorzieningen voor hun jonge kinderen.

Investeren in goede voorzieningen voor alle jonge kinderen loont. De maatschappij profiteert door lagere maatschappelijke kosten, economische groei en een hogere arbeidsparticipatie van vrouwen. Ouders kunnen dankzij goede voorzieningen werk en opvoeding beter combineren. En deelname aan goede voorzieningen vergroot de ontwikkelkansen van kinderen, draagt bij aan hun talentontwikkeling en vormt de basis voor betrokken burgerschap. Een goede kindvoorziening betreft ook de ouders bij de samenleving, opvang en latere school. Nederland blijft achter als het gaat om investeringen in kindvoorzieningen. De versnippering verhindert het realiseren van een doorgaande ontwikkellijn.

Voor een doorgaande ontwikkellijn van alle jonge kinderen is een integrale aanpak van belang:

- **Een ontwikkelrecht zoals de SER voorstelt: een sterke basisvoorziening voor alle kinderen van 2 - 4 jaar. Dat wil zeggen: aanbod van voorzieningen voor alle kinderen vanaf 2 jaar, voor 16 uur of vier dagdelen per week.**
- **Integrale voorzieningen voor kinderen van 0-12 jaar: kinderopvang, peuterspeelzalen, onderwijs, zorgvoorzieningen, sociaal werk en andere lokale partners werken samen, onder regie van de gemeente. Financiering en wet- en regelgeving bieden ruimte voor zowel lokaal maatwerk als extra ondersteuning van kinderen die dat nodig hebben.**

4. 18- tot 23 jarigen ondervinden veel schade van het 'buitenspel' staan

Jongeren die geen werk, geen scholing en geen uitkering hebben (96.000 jongeren) en die zich nergens hebben laten registreren, komen in principe niet in beeld bij een gemeente. De RMC-wetgeving (Regionaal Meld en Coördinatiepunt) verplicht gemeenten echter om jongeren zonder startkwalificatie te volgen tot ze 23 jaar zijn.

Uit onderzoek van de Inspectie Sociale Zaken en Werkgelegenheid blijkt dat slechts dertig procent van de gemeentelijke sociale diensten zicht heeft op de jongeren die zich niet melden voor een uitkering of ondersteuning. Het onzichtbaar zijn is schadelijk voor deze groep: zij gaan zwerven, belanden in de criminaliteit, zien hun kansen op de arbeidsmarkt alsmaar kleiner worden. Veel talent voor de samenleving gaat verloren en de samenleving moet achteraf een flinke prijs betalen, niet in de laatste plaats de gemeenten die door de decentralisaties financieel verantwoordelijk zijn geworden voor werkloosheid, jeugdhulp en maatschappelijke begeleiding.

De overheid heeft de RMC's aangewezen om deze jongeren weer naar het onderwijs of werk te begeleiden. De uitvoering van dit beleid verschilt per RMC en de resultaten ook. In sommige gevallen wordt slechts een paar keer per jaar een brief gestuurd die de jongere als enige middel om te stimuleren terug te gaan naar school.

De RMC's moeten gebruik gaan maken van voorliggende voorzieningen zoals het jongerenwerk die huisbezoeken afleggen en jongeren coachen.

5. Burgers met juridische problemen willen snellere hulp en vermindering van duurdere rechtsgang

De commissie Wolfsen pleit in haar rapport Herijking rechtsbijstand voor versterking van de eerste lijn in het juridische domein. De sociaal werkers met juridische deskundigheid (sociaal raadsleden en schuldhulpverleners) moeten zonder de nu verplichte trechter van het juridisch loket kunnen helpen bij schulden. Dan kunnen burgers met juridische problemen eerder worden geholpen en kan een duurdere rechtsgang vaak worden voorkomen door de juiste informatie, advies en ondersteuning. Die juridische ondersteuning is nu beperkt tot de juridische loketten in Nederland. Dat is volgens de commissie een gemiste kans want in de eerste lijn zijn ook sociaal werkers met de expertise van sociaal raadsleden en schuldhulpverleners actief op het gebied van sociaaljuridische ondersteuning. Deze sociaal werkers zijn als professionals prima in staat burgers te helpen bij juridische problemen en weten vanuit hun onafhankelijke positie, wanneer het wel of niet raadzaam is een advocaat te raadplegen. Sociaal raadsleden verwijzen per jaar zo'n 6% van hun klantcontacten (500.000) door naar de advocatuur. Door de filterfunctie van het juridische loket, moet de cliënt zijn verhaal dubbel en vertraagd doen alvorens verder te kunnen. Tijd is een risicofactor waardoor schulden groeien. Snelle stabilisatie is cruciaal.

Stop met dit van het kastje naar de muur sturen en geef sociaal raadsleden en schuldhulpverleners de mogelijkheid cliënten zelf direct door te sturen naar de gesubsidieerde rechtsbijstand. Dit voorkomt onnodige bureaucratie en zorgt er voor dat burgers eerder adequate hulp krijgen waardoor de problematiek niet nog verder verergert.

6. Vluchtelingen die in verbinding staan met sociale verbanden in buurten, integreren succesvoller.

Vluchtelingen vormen een kwetsbare groep binnen Nederland. In tegenstelling tot economische migranten en expats die verhuizen naar landen waar al familie of vrienden aanwezig is, hebben vluchtelingen over het algemeen geen bestaand sociaal netwerk in het gastland. Daarnaast hebben vluchtelingen vaak traumatische gebeurtenissen meegemaakt, en zitten zij in onzekerheid over achtergebleven dierbaren. Dit heeft grote gevolgen voor hun verdere verblijf in Nederland. Het integratieproces van vluchtelingen blijkt moeilijk te verlopen, in het bijzonder als het gaat om werk wat het risico op armoede en de druk op de bijstand vergroot (Sociaal en Cultureel Planbureau, 2012). Maar ook integreren in de buurt, het leren van de taal, het leren van Nederlandse normen en waarden, emancipatie, opvoeding op peuteropvang en scholen gaat moeizaam. Dat gaat vlotter wanneer vluchtelingen wegwijs gemaakt worden en geholpen

worden zodat ze verbindingen kunnen leggen met sociale netwerken in buurten en op school.

Het sociaal werk verbindt letterlijk twee kanten op: aan de ene kant wordt met vluchtelingen gewerkt aan hun bereidheid en mogelijkheden om succesvol te integreren. Aan de andere kant werkt het sociaal werk met buurtbewoners, vrijwilligers en organisaties in de wijk aan draagvlak, om dit proces van integratie mogelijk te maken.

Gemeenschappen waar nieuwkomers aanschuiven, moeten zien dat integratie serieus en integraal opgepakt wordt. Aan draagvlak in (de haarvaten van) wijken moet structureel en concreet gewerkt worden.

Maak gebruik van bestaande voorzieningen en investeer dus in de sociale infrastructuur in de buurt. Sociaal werkers zijn vakmensen die in staat zijn om netwerken op te bouwen met de omgeving en vrijwilligers; om te helpen met taal en integratie en om kwetsbare personen te ondersteunen.

7. Mensen met een zorgvraag willen langer thuis blijven wonen

Door de Hervorming Langdurige Zorg blijven langdurige zorgvragers (thuiswonende ouderen en mensen met beperking) langer thuis wonen.

Thuis en in de buurt dient dan niet alleen het wonen goed geregeld te zijn, maar ook de zorg- en dienstverlening die nodig is. Ook ontmoetingsplekken moeten voorhanden zijn. Zelforganisatie, actief burgerschap en informele netwerken gedijen immers in wijken, buurten en dorpen met een sterke sociale infrastructuur en een zekere historie van ontmoeting en onderling sociaal contact. Het sociaal werk vervult daarin een stimulerende en verbindende rol.

Gemeenten moeten met woningcorporaties, organisaties voor (thuis)zorg en sociaal werk duidelijke afspraken maken over wonen, zorg en welzijn. Alleen zo kunnen mensen met een zorgvraag inderdaad zelfstandig (blijven) wonen, werken, leven en zinvolle ondersteuning en dagbesteding vinden. Het Rijk moet hen de ruimte geven om te experimenteren.

8. Mensen met ernstige psychische aandoeningen willen sociaal en maatschappelijk participeren, maar zij vrezen dat de daarvoor benodigde ambulantisering er niet zal komen.

Het Trimbosinstituut constateert dat mensen met ernstige psychische aandoeningen *'sociaal en maatschappelijk actiever willen worden'*. Ze willen *'meer en betere sociale contacten, (vrijwilligers)werk en zelfstandig wonen'*. Een meerderheid vreest dat de ambulante uitbreiding die deze wens mogelijk moet maken, er niet zal komen. (Landelijke Monitor Ambulantisering en Hervorming Langdurige Zorg).

Ook het sociaal werk constateert dat deze mensen aan hun lot worden overgelaten en dat het tempo van de ambulantisering laag is.

Het Rijk en de door de zorgverzekeringswet gefinancierde ggz-sector zijn er niet in geslaagd om *'vanaf 2012 met partijen zoals gemeenten, politie en andere maatschappelijke organisaties om tafel te gaan (...) voor het welslagen van de ambulantisering (...)'*. Dit ondanks (het inmiddels opgezegde) bestuursakkoord.

Wijkteams (maatschappelijke ondersteuning) en ambulante ggz teams (op herstel gerichte behandeling) ontwikkelen zich nu los van elkaar. Zij moeten hun activiteiten op elkaar afstemmen, ook om dubbelingen te voorkomen.

Het Rijk zal de regie moeten nemen om te voorkomen dat de GGZ en de Wmo zich los van elkaar blijven ontwikkelen. Het herstel van mensen met een psychische aandoening hangt niet alleen af van het behandelresultaat binnen de zorgverzekeringswet (ambulante ggz-teams) maar ook van hun functioneren in

het dagelijks leven in andere domeinen zoals de Wmo (schuldhulpverlening, maatschappelijke participatie e.d.).

9. Vrijwilligers willen kunnen rekenen op goede ondersteuning

Nederland zou er totaal anders uitzien zonder vrijwilligers. Sportclubs zouden niet kunnen functioneren en de zorg zou verschrallen. Vrijwilligers maken al decennia het verschil en deze bron blijft springlevend. Met het benutten van deze energie in de samenleving, mag de overheid niet nalaten te investeren in vrijwilligerswerk. Vrijwilligerswerk is van onschatbare waarde, maar niet gratis.

Er zijn wel acht ministeries die zich elk op hun eigen terrein bezig houden met vrijwilligerswerk. Daartussen ontbreekt het aan coördinatie en afstemming, met als gevolg dat er tegenstrijdige en/of onnodig belastende wet- en regelgeving komt. Als politievrijwilliger ontvang je € 7,16. De Belastingdienst spreekt van een maximale vergoeding van € 4,50. In de WW mag je alleen vrijwilligerswerk doen onder voorwaarden. Kom je daarna in de bijstand, dan ben je verplicht een tegenprestatie te leveren met veelal vervelende gevolgen voor 'vrijwilliger' en vrijwilligersorganisatie. Moet je als organisatie van het ene ministerie meer met vrijwilligers doen, het andere ministerie sluit je uit van een regeling Gratis VOG.

Vrijwilligers en hun organisaties worden zo gedwongen steeds meer tijd te stoppen in het voldoen aan regelgeving en er blijft minder tijd over voor het echte vrijwilligerswerk. Ook worden sommige organisaties om onduidelijke reden bevoorrecht of benadeeld, bijvoorbeeld met de giftenaftrek. Ook is er wetgeving die mensen uitsluit van het vrijwilligerswerk terwijl andere wetgeving mensen verplicht tot het doen van 'vrijwilligerswerk'.

Vrijwilligers moeten kunnen beschikken over:

- **recht op vrijwilligerswerk voor werkzoekenden en asielzoekers.**
- **erkenning van de overheden dat vrijwilligersorganisaties over een gezonde financiële basis.**
- **gratis VOG voor iedere vrijwilliger.**
- **Meer coördinatie tussen de acht ministeries ten aanzien van vrijwilligerswerk.**

10. Mantelzorgers moeten een beroep kunnen doen op ondersteuning thuis als dat nodig is

De Wmo biedt volop kansen om de ondersteuning van de individuele mantelzorger te verbeteren. Gemeenten kunnen overbelaste mantelzorgers beter in beeld brengen. Ook bij het opzetten of uitbreiden van respijtmogelijkheden en het inzetten van vrijwilligers bij de ondersteuning van mantelzorgers zijn innovaties vanuit het sociaal werk mogelijk.

Stimuleer innovaties op het terrein van mantelzorgondersteuning.